

De broedvogels van Engbertsdijksvenen, 2017

Geert Euverman

Vooraf

Een vroege ochtend in Engbertsdijkswen, en ik mag weer. Vanaf 1986 begin ik elke lente weer vol verwachting aan mijn rondjes door het veen, voor het turven van broedvogels. Het veen ligt er weer lekker fris bij. De hele winter heeft het zich volgezogen, overal schittert water. Het is nog stil, de meeste soorten moeten nog komen. Maar plotseling schallen vanuit het boerenland buiten het veen luide juichkreten, die echoën tegen de bomenrand. De Kraanvogels, ze zijn er weer! Het kippenvel trekt weer over mijn huid, het ontroert zeer. Jaren geleden kon de eerste jodel van de Wulpen dat ook doen, maar die hoor je bijna niet meer. Maar Kraanvogels zijn een uitmuntend alternatief. Even later zeilen twee enorme vogels voor me aan de grond, en gooien er nog even een paar statige danspassen uit voor ze in het hoge gras verdwijnen. Ik loop met een grote boog om de Kraanvogels heen, naar de rand van het reservaat.

En plots sta je dan op de grens van een totaal andere wereld. Een schouwpad, een sloot, dan het boerenland. Harder kan de scheiding tussen twee werelden niet zijn. Natuur aan de ene kant, waar zoveel als kan water wordt vastgehouden. Boerenland aan de andere kant, met drainage om het droog te houden. Er staat nu dan ook nog, heel begrijpelijk overigens, een stroomraster tegen de varkens. Samen met de jachtkansels op regelmatige afstand doet het denken aan een IJzeren Gordijn. Alleen de vogels vliegen vrij van oost naar west.

Hellemal in het noorden groeit Duizendknoopfonteinkruid in deze scheidingssloot, heel veel. (*Duizendknoopfonteinkruid is een kenmerkende soort van kwelgebieden, waar het groeit in slootjes en beekjes. Bron: Floron*). Het is dit water, waar het veen volgens alle deskundigen naar smacht.

Maar het wordt subiet afgevoerd, voordat het zijn zegenrijk werk kan doen. Aan de zuidkant van het veen komt al het water uit dit landbouwgebied bij elkaar. Het stroomt uiteindelijk af naar het westen, samen met water van nog verder weg. Het vloeit samen in de Verbindingsleiding, bruin en troebel, omzoomd door een dikke kraag van Liesgras. (*Standplaats: Waterkanten langs sloten, kanalen, poelen, rivieren, beken en langs vervuild water. Bron: Floron.*) Nog niet eens zo lang geleden was deze leiding glashelder, je zag de vissen tussen wuivende waterplanten. We zwommen er zelf ook in, maar als nu je hond hierin is gesprongen, moet je haar thuis met schoon water afspoelen. Ze stinkt. Deze Verbindingsleiding stroomt richting het 'zoekgebied voor de drinkwaterwinning Vriezenveen Noord'. Je kunt je niet voorstellen, dat dit water in de nabije toekomst misschien gebruikt kan worden als aanvulling voor het opgepompte drinkwater. (*De provincie Overijssel is verantwoordelijk voor de bescherming van grondwater voor menselijke consumptie en voor de goede toestand van Natura 2000-gebieden. Bericht van de provincie, 30 oktober 2017*). Dat het water smerig is, is met het blote oog waar te nemen. Maar wat je niet ziet is zeker zo erg. De ammoniakdepositie in deze omgeving is, ondanks alle maatregelen van de laatste jaren, toch nog weer toegenomen!

Wat is het toch eeuwig zonde, dat Engbertsdijkswen gezien wordt als een heet hangijzer! De harde grens is funest voor de kwaliteit aan beide kanten. Zowel natuur als landbouw kunnen hier nu nooit optimaal functioneren. Je zou dan ook denken dat overheden, waterschap, boeren, drinkwaterwinners deze kans met beide handen zouden aangrijpen. Zeker gezien de alsmaar voortdurende stroom alarmerende berichten over wat er mis is in ons platteland. Wat een kans ligt hier om in ieder geval een deel van het stroomgebied schoner te maken! Er ligt hier een schitterend natuurgebied, waar je verantwoordelijkheid voor draagt, er ligt een enorme lap grond waar je een andere, schonere manier van landbouw kunt opzetten. Want boeren blijven natuurlijk altijd nodig. Er zal vee nodig blijven voor begrazen, akkerland om te foerageren. Maar dat kan ook op extensieve wijze, met eerbied voor al wat leeft. Daarbij: er komt immers steeds meer vraag naar duurzaam geproduceerde producten. Onbegrijpelijk dat er nu al jaren de handrem zit op deze andere manier van kijken.

Wat hadden er al mooie dingen gedaan kunnen worden van alle geld dat nu al gestoken is in procedures, onderzoeken, weer nieuwe rapporten. Het waterschap werkte met een Stroomgebiedactieplan (STAP) Omgeving Engbertsdijkswen, voor de periode van 2006 – 2016. Een heel ambitieus en secuur uitgewerkt toekomstbeeld voor dit hele gebied. Het schone water loopt je in de mond, als je ziet hoe de inrichting er nu dus bij had kunnen liggen. Vrijwel geen enkel doel is echter gehaald. Het is dan ook meteen het laatste STAP-plan dat is opgesteld. Vechtstromen begint er niet meer aan...

Publiciteit

Wat ook steekt, is dat de berichtgeving over Engbertsdijkswen als Natura 2000 gebied vaak zo negatief is. Alsof de hele omgeving straks geheel onbewoonbaar zou zijn. De media doen daar graag aan mee, ook de serieuze pers. Een voorbeeld hiervan is de foto bij dit stukje. Op 6 september 2005 vloog ik met fotograaf Carlo ter Ellen van Twentse Courant Tubantia over Engbertsdijkswen, voor foto's bij een reportage over een groot project in het veen. Het vliegtuig was daar speciaal voor ingehuurd, betaald door de opdrachtgevers van het project. De krant werkte er graag aan mee.

Eén van die foto's stond dit najaar weer in de krant, Tubantia is er zuinig op geweest. Alleen was het nu bij weer een artikel over de plannen voor Natura 2000. En nu met het suggestief ondertekening:

Zo nat kan het in Engbertsdijkswen zijn...

Als je een hond wilt slaan is er altijd wel een stok te vinden. Maar als je die zelf betaald hebt is dat wel heel cynisch...

Nee, krantenmensen: zo nat **moet** het hier zijn! *(De krant moet tegenwicht bieden aan de stroom opgewonden berichten waar we allen mee te maken hebben. Strekking column Martha Riemsma, hoofdredacteur Tubantia, december 2017).*

Dit is het al jarenlang natte centrale deel van Engbertsdijkswen. Het zijn deze plassen die gezorgd hebben voor de status als internationaal erkend Wetland. Hier komen jaarrond vele soorten bedreigde vogels om te broeden, te eten, te rusten. Het is dit beeld van het veen, waar bezoekers vanuit het hele land voor komen. Voor de velden wollegras, de kikkerconcerten, vogels die je verder in de wijde omgeving niet vindt. Of gewoon alleen voor de grandioze rust en weidsheid. Het is het ontoegankelijke, geheime hart van het gebied, waar alleen zwijnen en sommige vogelaars de weg weten. Een zwart gat, waarvan je weet dat er wezens voorkomen waar je maar heel af en toe een glimp van ziet, of hoort. Zoals dat magnifieke geluid van die Kraanvogels dat heel soms, als je geluk hebt, over de plassen naar je toe komt waaien.

Dit moest ik toch eerst even kwijt.

Broedvogels in Engbertsdijkswen 2017

Ook in 2017 is Engbertsdijkswen weer in zijn geheel op broedvogels geïnventariseerd, volgens de beproefde methode. Het gebied is verdeeld in 10 vakken, elk met een eigen, vaste teller. De minimum inspanning die van elke teller gevraagd wordt zijn 5 bezoeken, te beginnen in het eerste weekeinde van april, en dan om de veertien dagen. Dit wordt aangevuld met deelbezoeken voor soorten die met de normale bezoeken voor een deel gemist zullen worden. De ene teller is hier fanatieker in dan een ander, sommige delen zijn dan ook beter bezocht.

Methode

De resultaten worden ingevoerd in Avimap, het programma van Sovon dat uit de gegevens het aantal territoria destilleert. De gevonden aantallen uit de standaard bezoeken zijn waar mogelijk aangevuld met de resultaten van deelbezoeken. Deze werden gelopen speciaal voor soorten als de Nachtzwaluw. Alles wat bij deze extra rondjes als 'bijvangst' is genoteerd werd, wanneer zinvol, eveneens ingevoerd in Avimap. Verder is waarneming.nl uitgeplozen op losse meldingen van de vele bezoekers van Engbertsdijkswen. Dit alles leidt dan tot de bijgevoegde tabel.

Dit jaar zijn nog weer een aantal te volgen soorten toegevoegd. Zo zijn nu *alle* watervogels genoteerd, mede ingegeven door de berichten over de teruglopende trend van tot nu toe heel gewone soorten. De nieuwe Rode Lijst laat helaas zien, dat dit geen gekke gedachte is geweest. Wie had immers ooit kunnen bedenken, dat bijvoorbeeld de Wilde eend nog eens in de gevarenzone zou kunnen geraken? Het komt er nu op neer, dat slechts een paar heel algemene soorten niet meer worden geteld. Daarvan zijn enkele, die wel altijd om de vijf jaar worden geteld, 2013 was daarvoor het laatste jaar. Een uitzondering onder de deelgebieden is de Weide van Overesch, een al tientallen jaren begraasd deel. Dit is al vanaf 1986 een BMP voor alle soorten. Dit vormt een mooie referentie voor deze overige terreindelen.

Over het algemeen was 2017 maar een matig jaar. Er zijn veel soorten in de aantal achteruit gegaan. Dit geldt vooral voor veel watervogels, en daarvan vooral de eenden. Maar ook bij de soorten van andere open terreinen bleef het helaas stiller dan voorgaande jaren.

Dit jaar waren er ook geen aansprekende broedgevallen van echte zeldzaamheden, waar je als vogelaar warm van wordt. Aan de andere kant was het niet alleen maar negatief, er waren er ook die juist in de plus zaten. Vooral vogels van bossen, en dat is nu juist het biotoop dat in Engbertsdijkerven eigenlijk wat ondergeschikt is voor wat betreft het beheer. Bij de soortbesprekingen worden een aantal uitschieters naar boven en beneden besproken. Om het overzichtelijk te houden, word hiervoor voornamelijk de laatste vijf jaar aangehouden.

Samengevat zijn nu dus geteld:

Alle eenden en ganzen, dus ook Wilde eend

Alle roofvogels en uilen

Alle overige watervogels, dus ook Meerkoet en Waterhoen

Alle steltlopers, weidevogels

Alle meeuwen en sterns

Alle spechten

Verder alle in het veen weinig voorkomende soorten als Fazant, Witte kwikstaart, Grote lijster.

Het weer in winter en voorjaar

Vooral in januari liet ook de winter zich zien. Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 3,8 ° tegen normaal 3,4 ° was de winter in haar geheel aan de zachte kant. December was een zachte, zonnige en rustige maand. Januari was met een gemiddelde temperatuur van 1,6 ° de koudste sinds 2010. Op 23 januari kwam het in het oosten tot strenge vorst. In Twente werd die nacht de laagste temperatuur van de winter gemeten: -10,8 °. Februari in haar geheel had in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 5,1 ° tegen 3,3 ° normaal. De winter was droog met gemiddeld over het land 141 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 208 mm. Een kleine maar actieve depressie veroorzaakte op 12 en 13 januari veel neerslag. De neerslag viel deels in de vorm van sneeuw waarbij een sneeuwdek ontstond. In een strook van het rivierengebied naar Twente en de Achterhoek bleef de sneeuw een dag of tien liggen.

De lente was zeer zacht, zeer droog en zeer zonnig. De gemiddelde temperatuur over de drie lentemaanden lag in De Bilt met 10,7 ° ruim een graad boven het langjarige gemiddelde van 9,5 °. Hiermee was de lente van 2017 de op 4 na zachtste sinds het begin van de waarnemingen in 1901. Maart was met 8,6 ° tegen 6,2 ° een van de zachtste maartmaanden sinds het begin van de regelmatige waarnemingen in 1706. Ook mei was zeer warm terwijl april juist vrij koud verliep met dezelfde gemiddelde temperatuur als in maart. Beide paasdagen verliepen koud, zelfs kouder dan de kerstdagen van afgelopen jaar. De laagste temperatuur werd genoteerd op 20 april. Aan de grond koelde het die nacht af tot -9,2 ° in Hupsel in de Achterhoek. De maand mei begon vrij koel met rond de 9^e plaatselijk nog vorst. Mei als geheel was een extreem warme maand met een gemiddelde temperatuur van 15,0 ° tegen 13,1 ° normaal. De laatste tien dagen van mei verliepen zomers met op de 27^e op veel plaatsen zelfs tropische temperaturen van 30° of hoger. Met gemiddeld over het land ongeveer 107 mm regen tegen normaal 172 mm was het een zeer droge lente. Alle afzonderlijke maanden waren te droog.

Een groot deel van juni bepaalden hogedrukgebieden het weer en was het fraai zomerweer. Juni was de warmste in ruim een eeuw. De temperatuur liep regelmatig hoog op, vooral van 19 tot en met 22 juni was het zeer warm, met in het zuidoosten vier tropische dagen op rij.

Terreinomstandigheden

Of de korte winterperiode gevolgen heeft gehad voor de standvogels is niet goed uit de resultaten van dit jaar op te maken. Juist de 'blijvers' worden met de gekozen soorten niet zo goed gevolgd, het zijn er ook niet zoveel.

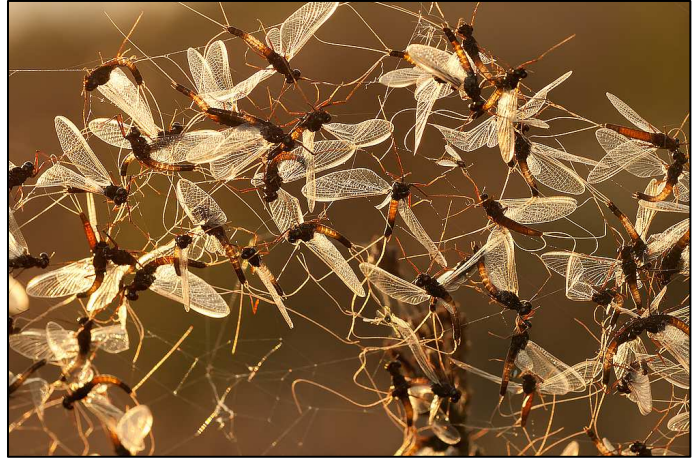
Wat zeker van veel invloed is geweest, is het snelle droogvallen van grote delen van het veen. Bij het begin van het seizoen was het als gebruikelijk overal wel nat. Gaandeweg de lente verdween het water echter in rap tempo, en juni met zijn zomerse temperaturen deed grote oppervlakten plasdras veranderen in kale modder. Die overigens ook meteen weer heel snel een groen waas kregen van kiemplanten van Pitrus en andere planten. Daardoor ontstond onverwacht wel weer geschikt leefgebied voor een aantal andere soorten, zoals van de groep weidevogels.

In de voorgaande winter zijn in Engbertsdijkerven geen grote beheeringrepen uitgevoerd. Daarmee bleef de verbossing van voornamelijk Zachte berk in stand: voor veel soorten mogelijk de reden om het voor gezien te houden. Uit het onderzoek van vaste proefvlakken voor de vegetatie, kwam verder ook naar voren dat de vergrassing met Pijpenstrootje zeker niet is afgenomen.

De begrazing met rundvee in de randzones kan deze ontwikkeling momenteel in ieder geval niet bijhouden. Het wachten is nog steeds op het terugdringen van de invloeden van buitenaf, in dit geval vooral alles wat uit de lucht ongevraagd op ons allen neerdaalt.

Een onverwachte mogelijke reden voor de achteruitgang van sommige soorten werd dit najaar aangereikt: de achteruitgang van insecten. Hier is echter nooit aan gemeten, en vergelijken is dan ook onmogelijk. Kwalitatief is er van alles bekend van veel soortgroepen, vooral van de libellen.

Maar hoe het met de aantallen zit blijft gissen. Voor soorten die er van moeten leven zal het echter heel veel uitmaken. Niet alleen wanneer ze een vliegende prooi vormen, maar zeker ook voor de tijd dat ze als larve in het water leven. Het zou de teruggang van veel water- en andere vogels voor een deel verklaren: onderzoekers veronderstellen dat er niet genoeg kuikens groot komen door gebrek aan geschikt voedsel.

De eendagsvlieg Leptophlebia vespertina is in ons land (gelukkig) nog niet heel erg zeldzaam, maar ze is wel bijzonder omdat deze soort zeer kenmerkend is voor vennen en veenplassen.

De Wilde zwijnen

Een niet te onderschatten invloed op de vogelbevolking, en waarschijnlijk ook wel andere soortgroepen, zijn de Wilde zwijnen. Indirect door de pogingen ze kort te houden. De jacht op de zwijnen zal zeker verstorend werken. De jagers moeten van en naar de kansels, dan het schieten op zich, en een eventueel geschoten zwijn moet worden afgevoerd. Dit alles speelt zich dan af in de randzone.

Maar ook rechtstreeks zullen de zwijnen zeker een bedreiging vormen. De dammen door het veen zijn voor hen het netwerk waarlangs ze zich verplaatsen. Daar maken ook veel vogels hun nest, en tot voor kort hadden die daar alleen maar te duchten van af en toe een Vos. Maar de toename van de zwijnen zal zeker zeer verstorend werken, het broedt niet lekker rustig. Nesten van eenden en andere bodembroeders zullen ongetwijfeld een makkelijke prooi vormen voor de zwijnen.

Het zou grotendeels een verklaring kunnen wezen voor een achteruitgang van deze broedvogelsoorten. Daarbij komt dan ook nog, dat de zwijnen door de schrikdraden langs de randen van het veen, voor het foerageren steeds meer op het veen zelf zijn aangewezen. Hoeveel varkens er eigenlijk zijn blijft gissen. Zelfs voor zulke grote beesten is vooral de kern van het veen een zwart gat, waar ze grotendeels ongemerkt kunnen leven. Alleen voor de tellers in het veen is het wel helder dat ze de laatste jaren toegenomen zijn. Steeds vaker kruisen zij en zwijnen hun wegen, wat op een smalle dam voor beide een hele sensatie blijft. Dit voorjaar heeft het in ieder geval voor één van de tellers voor een nat pak gezorgd, na een ferme, maar helaas net wat te korte sprong. Een goed beeld van de zwijnenstand is het aantal geschoten dieren. Voor dit jaar is de teller opgelopen tot 34 exemplaren en verder 1 verkeersslachtoffer. Dit was de stand begin december.

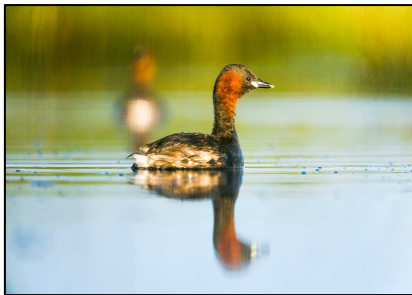

De Rode Lijst 2016

Aan het eind van het jaar kwam deze vernieuwde Rode Lijst van de broedvogels uit, en verving hiermee de versie van 2004. Helaas is de lijst toch nog weer langer geworden, al waren er gelukkig ook successen te noteren. Vooral de vogels van het boerenland hebben nog weer een flink aantal veren moeten laten. Als we de laatste vijf jaar van de broedvogels van Engbertsdijkerven bekijken, treffen we daar 27 Rode Lijstsoorten aan. Hier zien we naast de boerenlandvogels die hier nog een wijkplaats vonden, nu vooral ook een forse krimp bij de groep van watervogels, in brede zin. Vogels van ouder bos deden het in algemeen beter, ook de Rode Lijstsoorten hieronder. Een gegeven om bij de inrichting toch rekening mee te houden! Vergeleken met de oude lijst, is het aantal Rode Lijstsoorten van het veen gelijk gebleven. Er is wel in geschoven: van de oude lijst konden van onze broedvogels Kerkuil, Groene specht en Gekraagde roodstaart geschrapt worden. Er werden er hier eveneens drie toegevoegd: Wulp, Kraanvogel en Grote lijster. Voor Wulp en Grote lijster is dat zorgelijk. Dat de Kraanvogel er nu bij staat is juist prachtig: als broedvogel is hij immers nieuw, en hij staat er dan ook alleen maar op omdat de populatie nog zo klein, en daarmee Gevoelig is.

Soorten met een opvallende trend in 2017

Dodaars 25

Het kopje hierboven is voor deze soort niet op zijn plaats. Op zich is er namelijk geen enkele reden om de Dodaars hier te bespreken: het aantal territoria blijft mooi constant. De reden om het toch te doen, is rehabilitatie. Deze zomer reppen zelfs Nico de Haan en Hans Dorrestein van: de Dood-aars. Dat heeft dit fraaie fuutje niet verdiend. Het is Dod-aars, in woordenboeken wordt Lisdodde genoemd ter vergelijking, en hun achterkant lijkt daar inderdaad op. Niemand noemt het beestje meer bij de juiste naam, vandaar nog maar eens deze poging. Hun aars is springlevend, je ziet het bij elke duik die ze maken.

Geoorde fuut 3

Voor dit fuutje is er wel alle reden voor zorg, voor Engbertsdijkerven dan. Het is voor het veen een aandachtsoort voor Natura 2000, maar ze zijn hier sterk op hun retour. De drie van dit jaar is het laagst sinds 1991, toen de soort nog maar een paar jaar broedvogel van het veen was. Gek genoeg doen ze het op andere plaatsen in Overijssel juist heel goed. Het lijkt erop, dat ze de veengebieden steeds meer mijden, en de rijkere plassen opzoeken. Het zou zo maar kunnen, dat dit te maken heeft met meer of betere voedseldiertjes daar.

Brandgans 9

De Brandgans krabbelt voorzichtig weer wat op, maar het is nog steeds maar een schijntje van zijn topjaren. Deze soort zal zo goed als zeker veel te lijden hebben gehad van de zwijnen in het veen. In voorgaande jaren lagen hun nesten soms in een rijtje op een dammetje: een gedekte dis voor varkens. Succesvol broeden lijkt alleen maar meer mogelijk op een sterk geïsoleerd eilandje.

Bergeend 0

Hierover kunnen we kort zijn: deze aansprekende soort heeft voor het eerst sinds 1983 geen enkel territorium in Engbertsdijkerven.

Wintertaling 29 KW

Ook hier een toch wel dramatisch resultaat. Het aantal territoria is sinds het begin van de systematische tellingen eind jaren '70 nooit zo laag geweest. De afname in het veen volgt hiermee de trend voor Nederland en omringende landen, maar gaat hier wel heel erg hard.

Zomertaling 2 BE

De zomertaling is in de nieuwe Rode Lijst één categorie opgeschoven, naar de verkeerde kant. In het veen is het de laatste jaren onveranderd een marginale soort, met slechts een kleine opleving (6) in 2005. Veengebieden zijn dan ook niet het voorkeursbiotoop voor deze eend, die meer gezien wordt als weidevogel. Door de achteruitgang van de kwaliteit van het agrarisch gebied voor deze soort, zouden andere terreinen juist een wijkplaats kunnen vormen. Dat is dus helaas niet het geval.

Slobeend 6 KW

Voor deze eend geldt hetzelfde als voor de voorgaande: ze hebben te lijden onder de intensivering van het graslandgebruik in ons land. In Engbertsdijksvennen was hun kenmerkende geluid altijd wel vertrouwd, maar ook voor deze soort lijkt daar een eind aan te komen. In nog maar vijf jaar is er één derde van de populatie overgebleven.

Wespendief 1

Er waren dit jaar veel waarnemingen van een Wespendief, met een concentratie in het noorden van Engbertsdijksvennen, vooral rond de droge heide daar. Eef Jansen, specialist voor deze soort, vond op 6 augustus in de Engbertsdijksvennen langs de Plas van Roelofs een ruiveer van een Wespendief.

Hij heeft langs de zandwinplas niets kunnen vinden van uitgegraven raten. Later heeft hij nog wat meer bosjes bekeken maar ook daar vond hij geen aanwijzing voor een broedgeval. Het blijft een lastige soort om te vinden. Eef Jansen merkt nog wel op, dat ruipennen zeldzaam zijn, omdat de rui voor het grootste deel in de tropen plaats vind. Dit jaar was er wel een broedgeval in de boswachterij Hardenberg, een afstand die voor een foeragerende Wespendief heel gewoon is.

Patrijs 0 KW

De Patrijs is door de gemeente Twenterand omarmd als mascotte voor een mooier buitengebied. Aan de soort is dit jaar dan ook extra aandacht geschonken, in de hele gemeente. In de randen van het veen zouden Patrijzen zich zeker thuis moeten voelen, het beheer is daar afgestemd op kruidenrijke vegetaties. Aan de westkant is een extensief beheerde akker, die als foerageergebied voor veel soorten in trek is. Het seizoen begon hier hoopvol, met een eerste waarneming sinds jaren van een Patrijs. Daar bleef het helaas echter bij. Aan de oostkant waren ook een aantal waarnemingen net buiten het veen, op de percelen van natuurboer Broenink. Hier ook een hoopvol stemmende wintergroep van 8 exemplaren. Helaas is ook hier afgelopen jaar geen zeker broedgeval vastgesteld.

Kraanvogel 2 GE

Voor het eerst op de Rode Lijst, maar daar zijn we heel blij mee. Toen de vorige lijst werd opgemaakt, was dit immers nog een soort, waar je als broedvogel alleen nog maar van kon dromen. Ook dit jaar konden weer twee territoriale paren gefilterd worden uit de vele waarnemingen. Het ene paar maakte gebruik van wat je nu langzamerhand wel de vaste broedplek mag noemen. Het andere zocht de 'nieuwe' broedplaats van vorig jaar weer op. Je zou dus kunnen spreken van plaatstrouw, wanneer het tenminste dezelfde paren als vorig jaar zou betreffen. Dit lijkt voor de hand liggend, maar Gerrit Schepers, kraanexpert in onze gelederen, heeft hierover zijn twijfels. Hij heeft de afzonderlijke vogels zo vaak bestudeerd, dat hij ze van elkaar kan onderscheiden. Hij kent ook de vogels van het Wierdense Veld, die daar voor het eerst broedden. Hij is er bijna zeker van, dat dit paar hetzelfde is, als die tot dan als enige met succes in Engbertsdijksvennen hebben gebroed. Dit vermoeden kan worden ondersteund, doordat ze in het Wierdenseveld meteen met succes twee jongen groot brachten. En van Kraanvogels wordt immers aangenomen, dat ze pas na een paar jaar als stel succesvol zullen broeden. In het Wierdenseveld broedt dus in ieder geval een ervaren paar. Ze waren er dit jaar weer. Tegen deze veronderstelling pleit dan weer die klaarblijkelijke plaatstrouw: in Engbertsdijksvennen maken ze dus steeds van dezelfde plekken gebruik. Een andere reden hiervoor zou kunnen zijn, dat deze territoria zo gunstig zijn, dat ze vanzelf ook weer een nieuw paar aantrekken. Maar dit lijkt niet waarschijnlijk, op het oog zijn er legio geschikte broedplaatsen. Helaas bracht geen van beide paren het tot een geslaagd broedsel. Het 'nieuwe' paar werd in maart regelmatig op de broedplaats gezien, ook parend. De laatste zichtwaarneming was op 1 april, ook een paring. Daarna zijn ze op de broedplaats niet meer gezien, maar dat zegt op zich niets, weten we intussen. Maar van een of meer jongen is niets vernomen. Het paar op de 'oude' plek, ongeacht of het nu al jaren hetzelfde of toch een ander paar was, liet zich eveneens vanaf begin maart weer zien. Dit paar kon veel langer gevolgd worden. De diverse waarnemingen op de vermoedelijke nestplaats gingen tot 15 mei. Dit was meteen ook een heel bijzondere: vanuit het niets kwamen ineens vijf adulte Kraanvogels aanvliegen, zonder geluid te maken. Ze landden op een meter of vijftig van de nestplaats, wat tot luid protest leidde. Meteen kwam vanaf daar één Kraanvogel aanlopen, richting de vijf, even later gevolgd door de andere. Ze wisten blijkbaar het groepje nieuwkomers te overtuigen, dat ze hier niet welkom waren. Deze vertrokken daarop meteen, weer zonder een kik te geven. Het paar bleef nog even staan verenschudden en poetsen. De laatste waarneming was meteen de meest hoopvolle: op 15 juni liep het paar een paar honderd meter van de nestplaats, heel waakzaam, en vaak met de kop aan de grond. Het gedrag dat kortom bekend is van vorige jaren, als ze een jong te verzorgen hadden. Helaas was dat ook meteen het laatste wat op een geslaagd broedgeval wees, er is geen jong gezien.

Er is daarna nog wel een intrigerende waarneming: op 26 juni vloog hier een Kraanvogel met een korte alarmroep op. Deze viel meteen weer in, en liet zich niet meer zien. Mogelijk was het toch nog een vogel met jong. Op zich is het al knap dat de kranen het zo lang hebben volgehouden op deze plek, want hun omgeving veranderde zienderogen van een plas naar een drooggevalen slikgebied. Het maakte ze vanzelfsprekend kwetsbaar, maar het lijkt erop dat het nest in ieder geval niet is gepredeerd. Wat dan wel de oorzaak is geweest van het mislukken blijft gissen. Kraanvogels hebben hier al eens laten zien, dat ze met succes Vossen kunnen verdrijven, maar het kan een keer misgaan. Daarbij zullen ze ook zeker af en toe Wilde zwijnen zijn tegengekomen, een belager van een heel ander kaliber. Wat ook niet uitgesloten is, is een fatale ontmoeting met het anti-zwijnenraster met stroom langs de rand van het reservaat. Er zijn geen voorbeelden van, maar het is goed voorstelbaar dat een aanraking met een onder stroom staande draad voor een kranenkuiken niet goed afloopt. In ieder geval werd hierna het paar weer regelmatig foeragerend buiten het veen waargenomen.

Kievit 4

De Kievit is een vaste broedvogel in het veen, in een klein maar stabiel aantal. Ze maken gebruik van droogvallende plassen, en van kortgemaaide of begraasde dammen. Hun voorkeur voor die droogvallende plekken maakt, dat ze hier pas laat op gang komen. Niet duidelijk is ook, of het vogels zijn waarvan de broedpoging in het boerenland weer is mislukt, of dat het om Kieviten gaat die hier jaarlijks terugkomen. En dus gewoon wachten, tot het biotoop geschikt is. De reden om ze hier te noemen, is omdat ze met de bestaande criteria worden onderschat. Deze zijn immers gemaakt voor het normale productieland, waar ze echter in hoog tempo uit verdwijnen. Alle reden om eens een keer goed naar dit soort gevallen te kijken. Vooral omdat je hier af en toe nog kuikens ziet, in het boerenland helaas een bijzonderheid. Het nest op deze foto is gemaakt op 4 mei 2008, in de Weide van Overesch.

Watersnip 10 BE

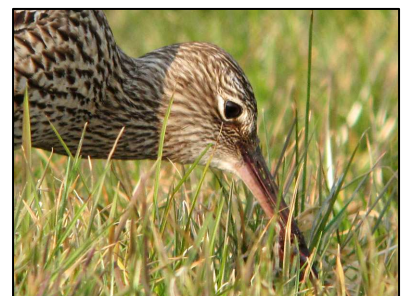
Een heel bijzondere verrassing zijn de Watersnippen dit jaar. Ze waren de laatste jaren niet eens een vaste broedvogel, en dan ook nog met hooguit 3 territoria. Vooral in mei werden regelmatig snippen waargenomen, en dat zal zeker voor een groot deel gekomen zijn doordat voor hen een ideaal biotoop ontstond. Door het neerslagtekort vielen plassen snel droog, en werden kale moddervlakten. Vaak al enigszins begroeid, kortom een bodem waar ze geweldig mee uit de voeten kunnen. De gevonden aantallen kunnen wat vertekend zijn doordat ze hun baltsvlucht over een paar deelgebieden uitvoerden. Het zogenaamde Koekoek-effect. Maar soms 'mekkerden' er enkele tegelijk, als bewijs dat er wel degelijk meer waren dan gewoonlijk. Maar het blijft bijzonder. Veel andere soorten zagen juist hun ideale omgeving inschrompelen, voor de Watersnip was het veen in ieder geval even ideaal.

Grutto 1 GE

Af en toe kun je nog een territorium aan de Grutto toekennen door herhaalde waarnemingen van een baltsend mannetje. Daar blijft het bij, van een echte broedpoging zal waarschijnlijk nooit meer sprake zijn. De vogels die je hoort, komen meestal vanaf hun slaapplek in het veen, waar ze in helaas steeds kleiner wordende aantallen overnachten. Vervolgwaarnemingen die op een broedpoging wijzen blijven al jarenlang uit. Het blijft pijnlijk, als je de nestvondsten in de spaarzaam begroeide afgeveende vlakten nog kent. Of de wolken van meer dan duizend vanaf hun slaapplek, nog in de jaren tachtig...

Wulp 2 KW

Nieuw op de Rode Lijst. Ook alweer zo'n soort, waar de nostalgie van afdruipt. In het veen begon het voorjaar pas echt met de eerste jodelende Wulpen. Halverwege de jaren tachtig, in Engbertsdijkerven was nog maar net de laatste turf afgevoerd, waren het er nog ruim twintig. Binnen het veen zijn ze allang verdwenen, als je ze al hoort is het meestal vanuit het aangrenzende boerenland. De territoria die nog wel zijn vastgesteld, zullen gebaseerd zijn op zulke vogels, die op hun baltsronde het veen even aandoen. Maar ze krijgen er letterlijk geen poot meer aan de grond. Gedrag dat op een werkelijk broedgeval duidt zit er helaas niet meer in.

Zomertortel 0 KW

En weer een jaar zonder deze schitterende zomervogel, die vroeger zo bij het veen hoorde. Een halve eeuw geleden ging je gewoon het veld in, als je een duifje voor je volière wilde. In het open, schaars begroeide veen ging je eenvoudig de boompjes af, die verspreid op de vlakke stonden. Een gevonden nest hield je in de gaten tot de duiven op uitvliegen stonden, en dan haalde je ze op. Tenzij je net te laat was. In de toelichting op de Rode Lijst staat, dat nog steeds in veel landen op ze gejaagd mag worden. Onvoorstelbaar.

Koekoek 10 KW

Wanneer onder de tellers in het veen het gesprek even stilvalt, hoef je alleen maar over de Koekoek te beginnen. Het blijft waarschijnlijk onmogelijk om met de gehanteerde telmethode tot betrouwbare aantallen te komen. Maar door steeds op dezelfde manier te tellen heb je in ieder geval wel een trend te pakken. Ook voor dit jaar zijn de gevonden aantallen alvast teruggebracht tot tweederde, als zijnde het verschil tussen een handmatige, en de Avimap uitwerking van 2009. Maar dit zal nog royaal zijn. Tellers die heel vroeg in het veld waren, als de beesten al wel roepen maar nog niet vliegen, schatten het op slechts vijf verschillende individuen. Dat het ze minder goed gaat, zou best kunnen komen door de achteruitgang van hun favoriete waardvogels. Aan het voedsel hoeft het niet te liggen: als ze inderdaad goed kunnen leven van behaarde rupsen, zijn de bomen met Eikenprocessierupsen voor hen een royale provisiekast.

Nachtzwaluw 12 RL: afgevoerd

De Nachtzwaluw blijft een vreemde vogel, zeker in Engbertsdijksvenen. Immers: ze zijn net hun Rode Lijststatus kwijtgeraakt, omdat ze het tegenwoordig weer heel goed doen. Die stijgende lijn was ook er ook in Engbertsdijksvenen, maar dit jaar werden ze plotseling veel minder gehoord. Ten opzichte van vorig jaar is er zelfs bijna sprake van een halvering. Het kan te maken hebben een wat minder geschikt biotoop: in voorgaande winter is er vrijwel geen hout afgezet. Ze houden van een stuk kale bodem, een kapplek zal dan ook hooguit één of twee jaar geschikt zijn. Verder zijn ze als bodembroeder natuurlijk ook heel kwetsbaar, misschien zijn de zwijnen dan ook wel een reden geweest om het ergens anders te gaan proberen.

IJsvogel 1

IJsvogels hadden in Twente een moeizame winter, het aantal paren is ten opzichte van vorig jaar gehalveerd. Gelukkig vond toch nog weer een paartje zijn weg naar het Veenkanaal, in één van de voor hen afgestoken walkanten maakten ze hun nestgang. En met heel vaak wel een fotograaf er tegenover, wat voor de vogels toch wel voor onrust zal zorgen...

Groene specht 4 RL: afgevoerd

De Groene specht laat in Engbertsdijksvenen zien, dat ook hier hun nieuwe status terecht is. Ze bereikten hun hoogste aantal ooit, hun schaterlach klonk van verschillende kanten uit de oudere delen van de bosgordel rondom.

Veldleeuwerik 1 GE

De Veldleeuwerik lijkt de volgende, eens zo algemene soort waarvoor het doek lijkt te gaan vallen. Waarom dat dan ook in het veen zo is, blijft dan toch wel een beetje een raadsel. Hun voorkeursbiotoop hier: begraasd, schaars begroeid terrein, is immers nog steeds voorhanden. Ze hebben hun verdwijnen gemeen met hun vroegere begeleiders in dit soort terrein als Graspieper en Paapje. Zou het dan toch iets met de insecten te maken hebben? je kunt je bijna niet meer voorstellen dat je vroeger wel eens dacht: hou nou maar eens even op te tierelieren...

Gele kwikstaart 1 GE

Slechts een enkel territorium maar meer dit jaar. Het was te vinden op de kort begraasde dammen in de Weide van Overesch, waar ze in de meeste jaren wel één of enkele paren te vinden zijn. Maar dit was dit jaar dan wel het enige territorium. Mogelijk worden andere delen van het veen ondanks begrazing toch een tikkeltje te ruig voor deze mooie soort.

Paapje 2 BE

Het is toch elk jaar weer een blijde verrassing: een zingend Paapje in het veen. Daar zal het ook bij gebleven zijn, paarwaarnemingen zijn al een paar jaar niet meer gedaan, laat staan iets wat op een broedpoging lijkt. Beide territoria waren dit jaar in het centrale veengebied, met veel Pijpenstrootje.

De extensief beheerde, kruidenrijke graslandend aan de randen van het veen blijven alsmaar onbezet, helaas. Deze voldoen op het oog aan alle voorwaarden die Paapjes willen, maar er zal toch iets ontbreken waardoor ze maar niet blijven hangen.

Grote lijster 11 KW

Wanneer de dagen beginnen te lengen is dit het eerste wat je aan het naderende voorjaar doet denken: de zang van de Grote lijster! Korte stukjes, alsof hij iedere keer weer moet nadenken hoe het ook al weer verder moet. Flamenco, vinden sommigen. Jan Hanlo hoorde er echter jaren geleden al een blues in. Daar lijkt hij nu toch gelijk in te krijgen: de Grote lijster staat voor het eerst op de Rode Lijst. Zonder voorkennis over deze bedenkelijke kwalificatie was al besloten, deze soort vanaf nu ook jaarlijks te gaan tellen. Dat valt gelukkig nog niet eens tegen, de 11 van dit jaar is in ieder geval meer dan vijf jaar geleden. Hopelijk houden ze stand!

'S MORGENS

Voor Mai

Het was half vijf 's morgens in april
Ik liep, en floot de St. Louis Blues
Maar ik floot die op mijn eigen wijze
Al fluitend dacht ik: mocht mijn fluiten
gelijken op de zang van de grote lijster
En waarlijk, na enige tijd geleet mijn
fluiten van de St. Louis Blues
Op de zang van de grote lijster:
turdus viscivorus

Spotvogel 15 GE

Eindelijk eens een Rode Lijstsoort die het voor de wind gaat, in het veen dan. Hun spectaculaire winst van de laatste drie jaar, is helaas voor hen te danken aan achterstallig onderhoud. Ze profiteren immers vooral van de struikenopslag langs lijnvormige elementen binnen het veen, vooral langs paden en sloten. Zo gauw de maatregelen als verwijderen van het hout, en dempen van greppels en sloten, doorgaat zal het met hun opgang ook wel weer gedaan zijn. Blijkbaar is voor de Spotvogel voedsel ook niet het probleem, ook wel eens een keer mooi om te constateren.

Fluiter 8

Van Fluiter is bekend, dat hun voorkomen van jaar tot jaar sterk kan wisselen. In het veen is het elk jaar weer afwachten, of ergens in de oudere berkenbossen hun mooie triller klinkt. Dit jaar kon het echter niet op, ze zorgden voor een plezierige verrassing. Niet eerder waren er zoveel territoria als dit voorjaar. Een jaar eerder geen enkele!

Staartmees 14

Nog zo'n plezierige verrassing was het aantal gevonden Staartmezen. Ook van deze soort werden er niet eerder zoveel gevonden. Ze maken eveneens gebruik van de bosranden rondom het veen.

Matkop 8 GE

Nog steeds een zorgensoort in heel Europa, in Nederland vooral op de hogere gronden.

De Engbertsdijksvennen herbergen gelukkig nog steeds een redelijk stabiele populatie.

Aan broedgelegenheid hoeft het ze niet te ontbreken: er zijn genoeg plaatsen met kwijnende berken waar ze hun nest in zouden kunnen maken. De plannen voor het toekomstige beheer zijn dan voor deze soort minder gunstig, het terugdringen van de oppervlakte bos is immers een hoofdzaak, de komende jaren. Wanneer bossen echter af zouden sterven door een verhoogde waterstand, zorgt dat wel weer voor voldoende nestbomen.

Wielewaal 17 KW

Dit is een soort, waarvan je in het veen een dubbel gevoel krijgt. Ondanks zijn Rode Lijst status namen ze in Engbertsdijksvennen alsmaar toe. De steeds ouder wordende bosgordel rondom het gebied was blijkbaar een ideaal biotoop. Helaas voor hen, is juist het terugdringen van de oppervlakte bos een speerpunt voor het beheer. In de winter van 2011 is dan ook op grote schaal bos afgezet. Dat was meteen te merken in de aantallen, maar merkwaardig genoeg liep het daarna weer op tot de hoogste stand ooit, in 2013. Dat bleek een eenmalige opleving, nu zitten ze alweer een paar jaar op de helft. Afgelopen jaar bleef hun aantal stabiel, op toch nog een heel acceptabel peil.

Grauwe klauwier 4 BE

Het leek zo mooi, de trend van de Grauwe klauwier van de laatste paar jaar. Maar ze zijn weer terug op het niveau van vijf jaar geleden. Waar dat aan ligt blijft gissen: er kwamen blijkbaar veel minder terug dan voorgaande jaren. Aan het biotoop kan het niet gelegen hebben, er zijn geen grote veranderingen geweest in hun favoriete plekken. Het is verleidelijk, ook deze teruggang aan een gebrek aan grote insecten toe te schrijven, maar dat is niet te staven.

Het geringere voorkomen zal op zich niet aan het broedresultaat van voorgaand jaar gelegen hebben, er vlogen toen verschillende nesten uit. Ook de enkele paren van dit jaar hadden wel jongen, in ieder geval vlogen ze van één paar ook wel uit. Het geeft toch weer wat hoop voor komend jaar. Voor deze soort is nog wel het vermelden waard, dat in het Veenschap, nog geen kilometer van Engbertsdijksvenen, nog laat in de zomer een paar Grauwe klauwieren werden waargenomen. In een op zich ideaal biotoop: het kleinschalige cultuurgrasland van voor de ruilverkaveling. Een broedgeval zie je hier snel over het hoofd: alle reden om komend jaar hier extra op te gaan letten. Ze hebben hier dan ook nog gezelschap van ondermeer Wulp, Roodborsttapuit en Geelgors.

Raaf 1 GE

Dit voorjaar hingen ze vaak genoeg rond in Engbertsdijksvenen, om van een territorium te mogen spreken. Tot voor kort zou je ze hier niet al te serieus in nemen, de dichte bossen die hun toegedicht worden als ideaal broedbiotoop ontbreken hier immers vrijwel. Maar sinds ze recent in Overijssel ook hebben gebroed in een kale elektriciteitsmast in open poldergebied kijk je daar toch anders tegenaan. Aan het voedselaanbod hoeft het waarschijnlijk niet te liggen. Zo worden in de randen van het veen regelmatig dode Reeën, verdronken of verkeersslachtoffer, aan de natuur teruggegeven.

Kneu 37 GE

Kneutjes waren de laatste paar jaar heel stabiel met rond de zestig paar vertegenwoordigd. Dit jaar dus ineens ruim 40% minder. Aan het biotoop kan het niet liggen, hier zijn afgelopen jaar geen grote ingrepen in geweest. De achteruitgang was er ook op de droge heide in het noorden in dezelfde orde van grootte: van 12 vorig jaar naar 8 in dit jaar. Het lijkt er dan ook op, dat de reden van de terugval buiten het veen gezocht moet worden.

Appelvink 14

Voor Appelvinken was het blijkbaar weer eens een goed jaar. Ze waren rondom het veen te vinden in de oudere delen van de bosrand. Niet eerder werden er zoveel gehoord. Deels kan dat ook aan een waarnemereffect te danken wezen. Er zijn een paar nieuwe, jongere tellers actief, en die pikken als bekend het 'tikje' van de Appelvink beter op dan tellers waarvan de oren al een paar decennia meegaan.

Geelgors 44

Een daler, vergelijkbaar met de Kneu. Ook Geelgorzen leveren de laatste jaren steeds meer in. Ten opzichte van vorig jaar zelfs nogal stevig. De bekende oorzaken zullen nog steeds zijn: het dichtgroeien van de zandwegen binnen het terrein, de toenemende vernatting. Ook Geelgorzen voeren hun jongen met insecten en ander klein spul. Maar of dat hier meespeelt, is dus niet bekend.

Niet meer

Engbertsdijksvenen moet het nog steeds doen zonder kolonievogels. Ook dit jaar lieten de Kokmeeuwen zich niet verleiden tot een vestiging. De laatste keer is nu alweer vijf jaar geleden. Je zou kunnen zeggen dat je daar blij mee moet zijn, ze werden immers jarenlang kort gehouden. Maar een kolonietje van enkele tientallen, het zou toch wel weer leven in de brouwerij brengen. Landelijk ging hun aantal jarenlang achteruit, maar hun trend van de laatste jaren is stabiel. Wie weet gaan ze het ooit nog weer eens proberen.

Hetzelfde geldt voor de Oeverzwaluwen. Tot voor een jaar of tien een vaste gast in de steile wand van de oude laadkuil op de hei, maar daar laten ze zich nooit meer zien. Nog wel af en toe boven de oude zandafgraving, de Put van Roelofs. Maar ook daar doen ze niet meer aan een vestigingspoging, ondanks de voorwaardenschepende maatregelen van de teller van dit deelgebied. Op kleine schaal is daar wel een stukje oeverwand afgestoken, maar het heeft ze niet kunnen overtuigen. Overigens zijn ze jaarlijks nog steeds wel boven de plassen te vinden in de broedtijd, hervestiging blijft dus goed mogelijk.

De mensen die het veldwerk hebben gedaan dit jaar:

Peter van de Akker	Gerjan Marsman
Siegfried Ekkel	Rick de Ruiter
Geert Euverman	Johan Stegeman
Alex Huizinga	Rob Verfaille
Tom van Maanen	Sjors van Woudenberg
Rick Ruis	

Gerrit Schepers en Herman Stevens volgden de Kraanvogels, ook buiten het veen.

Jan ter Braak gaf de gegevens over de zwijnen.

Eef Jansen vulde de gegevens van de Wespendif aan.

Foto's:

Alex Huizinga	Landschap met Gagel	
Carlo ter Ellen	Luchtfoto	
Geert Euverman	Kievitsnest	
Tom Kruissink	Eendagsvliegen	
Gerrit Schepers	Jonge Spotvogel	Wild zwijn
Bertus Webbink	Raven	
???	Wulp	

Broedvogeltabel

De jaren 2003 en 2008 zijn overgenomen uit: Fauna Engbertsdijkerven 2008, Herman Hazelhorst

In **rood**: soorten van de Rode Lijst, 2016

Geel = geteld in dit jaar

Grijs = niet (overal) geteld in dit jaar

Hazelhorst	>	2003	200	200	201	201	201	201	201	201	201	201	
		Handmati	8	9	0	1	2	3	4	5	6	7	
		g		>Avimap									
Dodaars		22	30	34	26	23	20	23	37	30	20	25	
Fuut		5	2	2		1		1	1	1	2	2	
Roodhalsfuut				1									GE
Geoorde fuut		27	12	20	16	10	21	7	10	11	4	3	
Knobbelzwaan		1											
Grauwe gans			10	28	28	34	73	65	65	50	41	66	
Canadese gans			1								1	1	
Brandgans		9	15	11	12	22	28	19	16	7	5	9	
Nijlgans		4	4	3	3	3	6	5	2	4	2	1	
Bergeend		5	5	6	6	2	3	3	1	2	3		
Krakeend		1	1					2	1				
Wintertaling		103	82	70	65	55	65	75	96	72	46	29	K W
Wilde eend												69	
Zomertaling		9	2	6	1	3	3	1	3	6	2	2	BE K W
Slobeend		15	16	6	13	17	21	18	13	17	6	6	
Tafeleend		2	3	5	9	4	3	8	4	6	2	3	
Witoogeend		1				1							
Kuifeend		55	41					40		32	19	18	
Bruine kiekendief		1	1										
Wespendief		1										1	
Havik		2	4	3	4	2	3	2	2	2	2	1	
Sperwer		1	1									1	
Buizerd		7	7	4	3	2	5	3	6	4	5	3	
Torenvalk		1	2				1						K W K W K W
Boomvalk		1	1										
Patrijs								1					
Kwartel			5	1	1	9	3	4	2	2	1	2	
Fazant												1	
Waterral		26	28	24	24	23	20	29	35	57	45	36	
Porseleinhoen		2					1		1		1		K W
Waterhoen		13	17					10				2	
Meerkoet		25	20					18				8	
Kraanvogel						2	1	1	1	1	2	2	GE
Kleine plevier			2	4	3	2					1	2	
Kievit		5	6	6	3	6	5	5	5	4	5	4	
Watersnip			1		3	2		2	3	3		10	BE
Houtsnip			6	4	7	5	5	9	4	8	6	4	
Grutto									1	1		1	GE K W
Wulp		1	1			2	1		1	1		2	
Tureluur		2	2	3	1	1	3	2		1	2		GE
Kokmeeuw		297	299	215	235	250	418	170			1		
Holenduif		8	3									2	
Zomertortel		10	6	10	7	2			3	1	1		K W

Koekoek	14	10	9	7	9	7	8	11	8	10	10	K W
Kerkuil									1	1	1	
Bosuil		1	1					1	2	1		K W
Ransuil		2						1	2			
Nachtzwaluw		6	3	14	21	16	29	20	18	22	12	
IJsvogel		2						1	1	1	1	
Draaihals									1	1		EB
Groene specht			1	2			1		3	3	4	
Zwarte specht	1											
Grote bonte specht	15	12					27	26	27	33	29	
Kleine bonte specht		1	1	2		2	4	6	7	8	5	
Boomleeuwerik	3	2		1					1	1	1	
Veldleeuwerik	5	2					5	5	6	2	1	GE
Oeverzwaluw	30	3	1									
Graspieper	53	10	11	15	20	20	23	17	27	20	25	GE
Gele kwikstaart	1	1	1	4	3	2	7	8	3	4	1	GE
Grote gele kwikstaart		1										
Witte kwikstaart		1					3				2	
Blauwborst	52	52	66	74	77	98	78	93	96	93	82	
Gekraagde roodstaart	11	11					36	34	32	23	23	
Paapje	1		2	2		1	2	2			2	BE
Roodborsttapuit	55	63	90	95	104	104	95	107	108	93	74	
Tapuit							1					BE K W
Grote lijster							8				11	
Sprinkhaanzanger	8	16	10	7	1	8	14	7	10	18	9	
Rietzanger		1							1	1		
Bosrietzanger	1	3	3	5	3		7	5	5	4	6	
Kleine karekiet	4			2	2	1	1		1	1	1	
Spotvogel	5	6	4	6	9	6	6	7	14	17	15	GE
Fluiter	2	1		4		2	2	1	2		8	
Goudhaantje											1	
Braamsluiper	1	1									3	
Grauwe vliegenvanger	1	3		2	1	1	3	1	3	2	4	GE
Bonte vliegenvanger	3	6					18				12	
Staartmees							4	5	8	8	14	
Glanskop	1	1							1	6	3	
Matkop	10	3	9	7	4	5	8	12	11	7	8	GE
Kuifmees	1		1						2			
Boomklever									1	1	1	
Boomkruiper	3	6					21	23	31	15	16	
Wielewaal	17	26	30	29	21	17	35	24	19	17	17	K W
Grauwe klauwier	1	3	1	1		1	4	7	6	8	4	BE
Raaf							1				1	GE
Groenling	2	1					1				1	
Putter									1			
Kneu	23	47	53	55	43	47	58	61	60	61	37	GE
Goudvink	3						3	1	4	4	5	
Appelvink	6	7	3	9	2	3	7	11	7	6	14	
Geelgors	119	75					59	66	53	50	44	

Koekoek:

Vanaf 2009 gecorrigeerd naar 2/3 van gevonden aantallen!

